

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megővendő értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Sorozatunkban továbbra is a megyei értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Stoboš tamburazenekar horvát népzenei hagyományőrző tevékenysége

(Zala megyei Értéktár)

A Stoboš Tamburazenekar 2007-ben alakult, akkor még Nagykanizsai Horvát Tamburazenekar néven. A környék fiataljaiból verbuválódva igyekezett a muramenti horvátok kulturális örökségét a zenén keresztül magába szívni, s továbbadni azt a fellépéseik során. Repertoárjukban főként horvát népi- és műdalok szerepelnek, de a hagyományos magyar zenét is igen kedvelik. Az együttes tagjai *Havasi* Ádám, *Havasi* Ákos (a zenekar vezetője), *Hegedűs* Erik, *Horváth* Bálint, *Lukács* Norbert és *Vargovics* Máté. Saját elmondásuk szerint stílusuk valamelyest eltér a környékbeli tamburazenekarokétól: színpadias koncertanyaggal lépnek fel, mely több nép zenekincséből tevődik össze, de persze túlnyomórészt horvát és a tájegységre jellemző.

Néptáncgyűttesek állandó kísérőiként lépnek fel, tamburafesztiválok állandó résztvevői, helyi bálók – egyebek mellett a Mura menti Horvát Bál –, gasztronómiai és táncbéli programok, horvát lakta települések falunapjai s a kanizsai adventi fesztiválok autentikus horvát muzsikáját, illetve több nemzeti zenét elegyítő mediterrán hangulatát biztosítják. Rendszeresek és sikeresek önálló, egy-másfélórás koncertjeik is. Ezek a fiatalok körében különösen népszerűek. Templomi fellépéseiken horvát szentmisét követő adventi műsorokat adtak. Működésüket 2019. szeptember 21-én nyilvánították Zala megyei értéknek.

A rozmaringolás hagyománya Felsőcsatáron (*Vas megyei Értéktár*)

Felsőcsatár az ország nyugati határánál, Szombathelytől tizennyolc kilométerre található. A községben jelentős számú horvát nemzetiségű él. A rozmaringolás horvát eredetű farsangi népszokás, mely része a farsang utolsó vasárnapján kezdődő „téltemető” hagyománynak. A szőlősgazdák borospincéikben várják a fiatal legényeket (újabbán lányokat is), akik muzsikaszó kíséretében járják végig a hegyet.

A településen hagyományosan három napig ünneplik a farsangot. Hamvazószerda előtt két-három héttel a legények sorra járják a lányos házakat, hogy engedélyt kérjenek a rozmaringszedésre.

Farsang utolsó vasárnapján bállal kezdődik a farsangi mulatozás. Sorba járják a szőlőhegy pincéit, énekelnek, mulatnak.

Harmadnapon, húshagyókedden kerül sor a farsang csúcspontjára, a rozmaringszedésre. A legények szépen kiöltözve, magyar és horvát dalokat énekelve, táncolva járják végig a lányos házakat, a ház előtt összefogódzva énekelnek. Ha a „lányos ház” kapuja sarkig tárva van, akkor szívesen látják a legényeket, behívják őket a házba, ahol étellel-itallal, jellemzően házi sonkával, tormával, finom húsetellel várják a fiúkat. A legidősebb legény engedélyt kér a rozmaringolásra, a nagylány ekkor a fiúk kalapjára tűz egy szép szál rozmaringot és saját kezűleg készített színes papírvirágot.

Miután ettek-ittak, táncoltak, elköszönnek, megköszönik a szíves vendéglátást, és egy házzal odébb állnak. A mulatozást este a bálban folytatják, de csak éjfélig, mert hamvazószerdán már elkezdődik a nagybőjt.

Szlovák Tájház és Néprajzi Látványtár (*Bács-Kiskun megyei Értéktár*)

A szlovákok a mai Magyarország néptelenné vált területeire a török XVII. századi kiűzése nyomán telepedtek le. Így történt Kiskőrösön is. 1718-ban a Királyi Kancelláriától kapott engedély alapján szervezett telepítés történt, melynek lebonyolítója (impopulátora) a *Vattay* család volt. A letelepült szlovákok a földesúrral szerződést kötöttek, melyben rögzítették jogaikat és kötelezettségeiket. Általában három évre adómentességet kaptak, ezt tartalmazza a kiskőrösiek szerződése is.

A *Vattay* család Kiskőrösre kizárólag evangélikus szlovákokat telepített le a felvidéki vármegyéből (Túróc, Nyitra, Hont). Az ide költöző protestáns vallású jobbágyok azoknak a településeknek a nevét vették fel, ahonnan érkeztek. Ma is gyakori családnevek az *Oroszi*, *Opauszki*, *Litauszki*, *Szenohradzski*, *Rakoncai*, *Csővári*, *Aszódi*, *Legéni*, *Maglódi*, *Domonyi* stb. A lakosság gyorsan szaporodott, 1720-ban volt már saját egyházuk és lelkészüik, 1726-ban pedig községi bírójuk. Hamarosan fellendült az ipar és a kereskedelem is (néhány szélmalom, kézműipar, szatócsbolt).

A mindinkább elhatalmasodó vallásüldözés miatt az 1723-1724-ben épített fatemplomukat 1730. május 22-én éjjel *III. Károly* parancsára felgyújtották, és ötvenhárom évig nem kerülhetett sor a községben vallásgyakorlatra. *II. József* türelmi rendeletének (amely biztosította a protestánsok számára is a vallás szabad gyakorlását) következményeként 1783-ban Nógrád megyéből hozattak maguknak protestáns lelkészt, és azonnal hozzákezdtek az új templom felépítéséhez. Ekkor a településnek már ötszáz háza és közel ötezer lakosa volt. 1784-ben *II. József*től Kiskőrös megkapta a vásártartási jogot és mezővárosi rangot. A XIX. századtól a szántóföldi növénytermesztés, állattartás mellett egyre nagyobb tért hódított a szőlő- és gyümölcskultúra, így megnövekedett a paraszti árutermelés aránya. Az itt élő lakosok zömmel szlovák nemzetiségűek voltak, sokáig megőrizték nyelvi s részben kulturális homogenitásukat.

Kiskőrösön békés szlovák-magyar együttélés volt, de külső kényszer hiányában is feltűnően korán megindult az átterés a szlovák nyelv használatáról a magyar nyelvre az iskolákban és az evangélikus egyházban is.

A szlovák hagyományok ápolásához, kulturális értékek megőrzéséhez jelenleg a Szlovák Tájház is hozzájárul, méltón emlékezve a szlovák ősökre. Az évente megrendezésre kerülő szlovák nemzetiségi napok keretén belül már hagyománnyá vált a Szlovák Tájház udvarán működtetett kézműves műhely, ahol megelevenednek a régi mesterségek, hagyományok (kosárfonás, régi, hagyományos ételek készítése, népi játékok készítése kukoricacsuhéból és csutkából, korongozás, nemezelés).

A Szent István u. 23. szám alatt álló régi, hosszanti elrendezésű parasztház 1976-ban Szlovák Tájházként nyílt meg a látogatók előtt. A deszkahomlokzatával az utcára néző lakóház az első szobájában (tisztaszoba) látható mestergerendán jelzett évszám szerint 1839-ben épült. A lakóhelyiségekkel szerves alaprajzi egységben, egy tetőszék alá építették a gazdasági rendeltetésű helyiségeket: a kamrát és az istállót. Különálló épületet képez a nyári konyha, ami jóval később épült. A tájház eredeti rendeltetése lakóépület volt. Az akkori szokás szerint készült: alapozás és szigetelés nélküli felmenő falazattal, amelyet vert vályogból készítettek. A vályogfalú lakóházat kívül-belül sárral tapasztották és fehérre meszelték. Az épületek falának alsó részén, a gerendákon, valamint a házbeli ajtókon és ablakokon kék színű festés található, melyet nagyon kedveltek a kiskőrösi szlovákok. A háromosztatú lakóház egyetlen bejárata a konyhába nyílik, a lakrészhez épült kamra és istálló ajtaja már az udvarra nyílik. A mennyezete saralt porfödém, mestergerendával alátámasztva (a helyiség közepén, hossz tengelyben végigrakva). Tetőszerkezete, tetőzete jellemzői: fából készült szelemenes tetőszék (tetőváz), nádból készült hajazat (fedél), tetőformája oromfalas nyeregterítő.

Az alföldi háztípus jellemző tüzelőberendezése: a külső fűtésű szobai kemence, felfelé keskenyedő boglyaformával, a nagy tűztérigényű szalmatüzelés feltételeinek megfelelve. A konyhában található a boglyakemence fűtőnyílása, amely elé építették a sárpadkát és a katlant a főzés és a sütés színtereit. A konyhában a mennyezetbe építették be a tetőhajazaton át a szabadba vezető füstelvezető építményt, a szabadké-

A Szlovák Tájház berendezése egy XX. század eleji jómódú kiskőrösi szlovák középparaszt tárgyi világát tárja a látogató elé. A ház külső formája, beosztása és berendezése jól mutatja, hogy a Kiskőrösre települt szlovákság mennyire részese lett a magyar Alföld népi és lakáskultúrájának. Az épületen és a benne lévő tárgyakon a földrajzi meghatározottság jellemző, és egyes darabokon a díszítés módja utal csak a létrehozók nyelvi különállására.

A tájház kiállítása rendezett, szakmailag kifogástalan. *Dr. Bellon* Tibor néprajzkutató forгатókönyve alapján készült. A kiállítási tér ennek értelmében kötött, újabb tárgyakkal nem bővíthető. A beérkező felajánlások (elsősorban viseleti darabok és háztartási textíliák) viszont teret kívántak maguknak, ezért elhelyezésükre a múzeum dolgozói pályázati forrásból egy állandó kiállítás, látványtár és múzeumpedagógiai foglalkoztató megvalósítását tűzték ki célul. A sikeres pályázattal meg is valósították az elképzeléseiket, így most elmondható, hogy a kiskőrösi Szlovák Tájház a látványtárával nem csupán a nemzetiségi, hanem az összes tájház közül a legimpozánsabb látványt nyújtja, gyűjteményi darabjait biztonságosan őrzi, múzeumpedagógiai foglalkozásokkal pedig elméleti és gyakorlati kapcsolatot kínál népismereti tárgykörben úgy a tájházban, mint a látványtárban. Az intézményt szakmailag országosan is elismerik, 2006-ban „Az év tájháza” elismerésben részesült.

Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekar (*Komárom-Esztergom megyei Értéktár*)

Tátnak már az előző századfordulón volt zenekara, melyet 1930-ban a perbáli *Pregitzer* Mátyás mint képzett zenész vezetett. Később őt a táti *Keil* Mihály követte, aki 1960-ig állt az együttes élén. Az akkori helyi vezetés támogatásának hiánya miatt a zenekar feloszlott. Ekkor a zenekar öt régi tagja a sok évtizedes kottákat ládába csomagolta és titkos helyre elzárta. Megegyeztek abban, hogy csak akkor lehet azokat elővenni, ha a táti dalok tolmácsolására alkalmas zenekar alakul újra a faluban. Hosszas szervezőmunka után a huszonöt évig lezárt ládák az „ötök” egyikének, *Hauber* Ferencnek a padlásáról kerültek le és nyíltak meg.

Az 1985. október 1-jén megalakult Német Nemzetiségi Fúvószenekar karmestere *Bulhardt* Vilmos volt, aki a régi kottákban őrzött dallamokat a huszonöt tagú zenekar hangzásának megfelelően átírta. Táton és a környező településeken lakó, nagyrészt német nemzetiségű zenészek fő feladatuknak a német nemzetiségi zenekultúra ápolását, a mai német zeneszerzők műveinek bemutatását, a lakosság szórakozási igényeinek magas szintű kielégítését tekintették és tekintik ma is. A zenekar első minősítésére 1985. december 15-én, önálló hangverseny keretében került sor, ahol a zsűri „Aranydiploma” minősítéssel jutalmazta az együttest.

Bulhardt Vilmos 1988. január 8-án bekövetkezett halála után *Fódi* János vette át a zenekar irányítását. Az 1989. március 8-i minősítő hangversenyen a zenekart a nemzetiségi együttesek kategóriájában, az országban elsőként „Kiemelt Aranydiploma” minősítéssel jutalmazták. 1991-ben a Pilisvörösváron megrendezett VIII. Országos Német Nemzetiségi Fúvószenekari Fesztiválon a zenészek kiemelt második helyezést értek el. Az együttes megkapta a Magyarországi Németek Szövetségének különdíját is.

1995. szeptember 27-én a fúvószenekar tagjaiból megalakult a Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület. Az együttes karmestere ettől kezdve több mint húsz éven át *Zagyi* István volt.

A zenekarnak nagyon sok hazai és külföldi szereplése volt. Hazaiak közül kiemelkednek a Megyei Nemzetiségi Hét nyitórendezvényei, a Budapesti Országos Svábbálok, fúvószenekari szemlék és találkozók, nemzetiségi fesztiválok. Az együttes fontos szerepet tölt be Tát Város

zenei-kulturális életében. Állandó résztvevői a helyi ünnepeknek, rendezvényeknek. A már hagyományos Újévi hangversenyeik során mindig kicsinek bizonyul a Táti Kultúrház.

Zagyi István magas szintű szakmai irányításával a fúvószenekar 2000-ben nemzetiségi kategóriában „Kiemelt – Arany” minősítést kapott. Nagy sikerrel szerepeltek külföldön is. 1997-ben Finnországban, majd 2004-ben Dél-Tirolban léptek fel, ahol a St. Leonhard településen megrendezett Grand Prix versenyen az előkelő harmadik helyezést érték el. 2006-ban a Sliemai Filharmónia Társaság meghívására Máltán vendégszerepeltek a mazsorett csoporttal együtt. 2010-ben szintén a mazsorett csoporttal közösen az olaszországi Magione-ban léptek fel.

A fúvószenekar 2006-ban kapott először meghívást a Bad Schlemában megrendezésre kerülő Európai Fúvószenekari Fesztiválra, ahová minden évben tizenkét országból egy-egy zenekart hívnak meg. Azóta már sok alkalommal öregbítették Tát és Magyarország hírnevét a négyezer fős sátor színpadán. Az együttes eljutott Tát testvértelepüléseire (Buseckbe, Ebedre, Kaplonyba, Mollnba) és több alkalommal a bajor Schratzenbachba is. A Székelyudvarhely mellett található Farkaslakán is sikeres önálló fellépésük volt.

A baráti zenekarok fogadásán túl, a Táton működő Musik-Land Utazási Iroda felkérésére Európa tizenöt országából, valamint az Egyesült Államokból, Kanadából és Ausztráliából érkező fúvószenekarokkal adtak közös hangversenyt.

A zenekar a külföldi vendégszerepléseivel és a külföldi zenekarok fogadásával hozzájárul a népek közötti kulturális- és emberi kapcsolatok erősítéséhez, a nemzetiségi lakosság úgynevezett „híd” szerepének minél hatékonyabb megvalósításához.

A fúvószenekar jelenlegi művészeti vezetője Szladik Tibor. A karmesteri pálcát átadó Zagyi István 2016. május 15-én kapta meg (Szervátius Tibor után másodikként) Tát Város Pro Urbe kitüntetését.

A Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület elnöke Rózsa-völgyi Károlyné, alapító zenekari tag. (A jelenlegi elnök Szádóczki Iván – a szerk.) Az együttes létszáma harmincöt, a pártoló tagok száma közel kétszáz fő.

Grábóci görögkeleti szerb templom és szerb ortodox búcsú (Tolna megyei Értéktár)

A településen már a XIV. században volt bencés zárda és templom, ezek megmaradt romjai a szerb temető mellett rejtőzködnek. A török-dúlás után Dalmáciából hazánkba jött ortodox szerzetesek az érkezésüket követő két év alatt 1587-re felépítették a maguk első templomát, amelyet azonban a XVIII. század eleji viszontagságos időkben többször is feldúltak. Ezért kellett a helyén az 1730-as évek második felében újat emelni. Ezt 1741-ben szenteltek fel. Tornyot az épület először húsz évre rá kapott, de az a végső állapotát csak a század legvégére nyerhette el. A torony kilencven évvel később, 1885-ben súlyosan megsérült, helyre csak az I. világháború után állították. Az 1980-as években nemcsak az épület helyreállítása zajlott, hanem a faliképeket és ikonosztáziót is restaurálták. A templom XVIII. századi berendezése és falképdíszei is figyelemre méltóak. Évszázadokon át itt volt a magyarországi szerb ortodox papképzés központja.

A grábóci templomot Szent Mihály arkangyal tiszteletére szentelték fel, de fő ünnepe nem a templombúcsú lett, hanem a pravoszlávok júliusra átcuszó Péter-Pál napja. Ezt „zbor”-nak, összejövetelnek is nevezik. Korábban az ünnep vonzaskörzete Szálka, Alsónána, Medina volt, az 1960-as évektől kezdett országos jelentőségűvé válni.

A grábóci szerb ortodox búcsúban találkoznak a Magyarországon élő szerbek, illetve a 90-es években a délszláv háború elől menekült hívek. A búcsú istentisztelettel kezdődik, ószláv nyelven. A mise litur-

gikus elemekben igen gazdag. Az istentiszteletet körmenet követi, ennek során a halottak emlékére „koljivó”-t (édesített búzát), az élőknek kalácsot szentelnek, amit borral átitatva szétosztanak a hívők és látogatók között. Az ünnepet estig tartó multság zárja, melyen a szerbek nemzeti táncát, a kólót járják.

Küttel gyógyszerészdinasztia (*Vas megyei Értéktár*)

A Németországból származó Küttel család 1716-tól az 1950-es államosításig volt a mai két kőszegi patikamúzeum egyikeként működő Fekete Szerecseny Patika, később már csak Szerecseny Patika vezetője és tulajdonosa. Valószínű, hogy ez a dinasztia a magyar patikus történelem legrégebbi, folytonosan szakmájában tevékenykedő családja. Az Európában is párját ritkító, több mint három évszázados múltra visszatekintő Küttel patikus dinasztiát egészen az 1600-as évek közepéig vissza tudjuk vezetni. A családfán tizenöt gyógyszerész szerepel.

Küttel Sámuel 1716. július 25-én nyitotta meg a Szerecseny-hez címzett patikáját. 1759-ben a „háborús viszonyok és járványok során mutatott példás kötelességteljesítés” elismerésül nemességet kapott Mária Teréziától. A közel húsz éven át vetélytársak nélkül működő gyógyszer-tár vezetését elsőszülött fiára *Küttel János Ádámra* bízta. A továbbiakban apáról fiúra szállt a patika. A tulajdonosok korai halála miatt az örökösök nagyon fiatalon kerültek volna a gyógyszer-tár élére. Ilyen esetekben átmenetileg gondnok-, illetve bérlő gyógyszerészek üzemeltették.

A II. világháború idején *Dr. Küttel Dezső* szakgyógyszerész, szakfelügyelő, vállalati főgyógyszerész, gyógyszerészdoktor és kandidátus is bevonult katonának. Egy egészségügyi alakulat gyógyszerészeként a szovjet fronton töltött közel tizenhárom hónapos szolgálatáért *Signum Laudis* kitüntetést kapott.

1950. július 28-án államosították a gyógyszer-tárat.

A jelenlegi nyolcadik nemzedéknek két gyógyszerésze van, hiszen *Küttel Dezső* leánya *dr. Küttel Mária* és egyik fia *dr. Küttel Sándor* is ezt a hivatást választotta.

A dinasztia tagjai több mint háromszáz éve odaadással és szakértelemmel végzik gyógyító tevékenységüket. Az évszázadok során több tízezer ember fájdalmát csillapították, betegségeiket gyógyították. A család gyógyszerész tagjai városi és egyházi közéleti szerepet is vállaltak.

„A Küttel család nemzedékről nemzedékre úgy nevelte gyermekeit, hogy a család töretlen maradjon hitében, tisztességében, pályája és hazája szeretetében.”

Kőszeg második patikamúzeuma 1988-ban nyílt meg állandó kiállítással és szakkönyvtárral, az egykori „Fekete Szerecseny” helyén. A múzeum a hazai gyógyszerészet gazdag Vas megyei emlékanyagát mutatja be.

Tranoscius (*Békés megyei Értéktár*)

Az egyházi pályára lépett *Juraj Tranowsky* a cseh koronához tartozó sziléziai Teschen/Cieszyn szülőtte. A *Jiří Třanovský*ként és *Georgius Tranosciusként* is ismert író, költő, egyházi énekszerzőt, evangélikus lelkészt a „szláv Luther”-ként is emlegették. Az ellenreformáció időszakában lelkészként azt tapasztalta, hogy Magyarország felvidéki vármegyéiben vészesen lecsökkent az evangélikusok száma. Úgy vélte, hogy a rekatolizálástól a híveket csak az egyházi éneklés felledítésével lehet megóvni. Ezért összeállított egy olyan énekeskönyvet, melyben Luther és más kortárs költők énekei, credo-énekek és saját költeményei kaptak helyet.

Ez a kötet első alkalommal Lőcsén jelent meg, 1636-ban adták ki négyszáztizennégy énekkel. A XVIII. századtól erősen kibővült munka azóta több mint százhetven kiadást ért meg. Annyira népszerűvé vált, hogy az evangélikus szlovákoknál a mindennapi és ünnepi ájtosságok alkalmával, istentiszteletek idején is ebből énekeltek. A könyv összeffortt szerzője és szerkesztője latin nevével, „a Tranoscius”-ként hivatkoztak rá.

Az 1716-1718 között Békéscsabára a Felvidékről idetelepült szlovák ajkú lakosság vallási kultúrája részeként hozta magával a Tranosciust. Már az első telepesek is az énekeskönyvből vett énekkel vették birtokukba új lakóhelyüket. A könyv énekei a csabai evangélikus liturgia szerves részévé váltak. *Haan* Lajos írja, a csabai kiváltképp az énekeket kedvelő nép volt. A vaskos ima- és énekeskönyv a mindennapokon is a családok keze ügyében volt. Ebből vett közös énekkel és imával szentelték meg napjukat. Az első tanítók ebből tanították a kisgyerekeket olvasni. Esküvő és konfirmáció alkalmával a szülőktől a gyerekek Tranosciust kaptak ajándékba. Később előlapjaira jegyzeték be a családi matrikula adatait. Az otthonokban kiemelt helyen tartották (fali téka, szekrény tetején). A férfiak a hónuk alatt, a nők a kendőjükbe takarva, később külön erre készített füles, zárható kosárkában vitték a templomba. Sokan templomi helyükön tartották.

A kötet védelmét szolgálta, hogy fedőlapjait (amik gyakran fából készültek) rézzel verték ki, így óvták a kopástól. Jellemzően csuklós pántok fogták össze a gerinc mentén, a fedőlapokat kapcsok zárták. A békéscsabai szlovák nyelvű istentiszteleteken még a mai napig is a Tranosciusból énekelnek a hívek, holott máshol már nincs használatban.

Nagyecsed-i magyar és cigány táncgyományok (*Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Értéktár*)

Az Ecsedi-láp és környéke a magyar verbunk, a csárdás, a cigány szólótáncok, páros táncok, botoló és cigánycsárdás kiemelkedő gazdagságával emelkedik ki a környék települései közül. A leghíresebb az a magyar verbunk, ami ecsedi verbunkként vált ismertté. Legjellemzőbb motívumai a bokázás, hegyező, az előre- és hátravágó, kisharang, andalgó, cifra, a kopogó változatai és a csapás. A verbunkot mindig a tánc tudás csúcsaként tartották és tartják számon az Ecsedi-láp vidékén; a multságok, táncos alkalmak fő látványossága. Egy jó verbunk-táncosnak mindig nagy becsülete volt a környéken, s országosan is elismert táncos egyéniségek éltek és élnek Nagyecsedben. *'Lasa' Molnár* Lajos, *'Pokróc' Bulyáki* Gergely, *'Rákóczi' Kovács* Gusztáv és *Murguly* Lajos motívumai széles körben ismertek, s külön oktatják is ezeket.

A település másik híres tánca a lassú és friss csárdás – motívumkincsének és összefogódzási módjainak sokrétűsége egyedülálló az egész magyar nyelvterületen. Jellemző a nyílt összefogódzás, a külön táncolás, amiből egyfajta szerelmi játék, csalogatás bontakozik ki, s ami végül páros forgásban oldódik fel. A lassú csárdásra leginkább a kétlépéses motívum jellemző, míg a frissben a függőlegesen lüktető hullámlás, a lippentős, félfordulós vagy átvétős motívum a leggyakoribb.

Nagyecsed híres cigánytáncairól is, ami annak köszönhető, hogy több zenész és táncos cigány család telepedett itt le, még a mai napig számon tartják a „táncos dinasztiaikat”. A XIX-XX. század fordulójára az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a település zenei szükségletét már egy állandó közösség látta el, s a helyi fejlett táncanyag egy aránylag szintén fejlett cigány táncanyaggal találkozott, melyet a Mikoláról és Szamosdaráról „áttelepült” oláh cigányság képviselt – írja *Balázs* Gusztáv. Mivel zárt közösség voltak, ezért erőteljesen ápolták a táncgyományaikat, tradicionális szokásaikat. Saját törvényeik szerint éltek, és még élnek a mai napig is, de már számos szokásuk átalakult vagy átalakulóban van.

Az oláh cigány kultúra befogadó közegre talált Nagyecsedén, a tánc és a zene híd volt a két nép között. Legismertebb cigánytánc a páros tánc, ami egy párbaj jellegű tánc. Régies vonása, hogy a táncosok versengenek egymással, s a nő arra törekszik, hogy a férfi háta mögé kerülve vagy a karja alatt átbújva „xoxamnyi del les”, azaz megcsalja a férfit. A páros cigánytáncban sokkal kisebb a nő motívumkincse, mint amikor szólóban táncol, ilyenkor a célszerűség jellemzi, a férfi háta mögé kell kerülnie. Míg a páros táncban alig 4-5 motívumot használnak, addig a szólótáncban annak többszörösét. Három fő motívum jellemzi a nő páros táncát, a felszedő, a cifra és a kifordulás, melyeknek többféle változata él a településen. Jellemző még a finom csípő- és karmozgás. A nő tánc közben nem néz a partnerére. A férfiak táncára jellemző a túldíszítettség, a pergő csapássorozatok és a bravúros lábfigurák.

A cigányság legősibb tánca a botoló, a „rovjenca te khelen”, ami a kelet-európai fejeváltásokra vezethető vissza. Csak férfiak táncolják bottal, régen szerszámokkal is táncolták. Legfontosabb eleme a bot fejeváltás kezelése. Párbaj jellegű tánc, ahol a két bot közé bemehet egy nő is táncolni – „zhal te vidil”, védeni megy, azaz célja, hogy megbékítse a két férfit egymással. Nagyon fontos szabály, hogy nem lehet a női táncoshoz hozzáérni vagy megütni, mert az a férfire nézve nagy szégyen. Az egyik legrávilágosabb és legveszélyesebb táncféle, ami sokkal cifrább, mint a pásztorki botolója.

A cigánycsárdás cigány motívumokkal kevert cigány stílusban előadott magyar csárdás változata, amire a nevében is utalnak – „gazhikhanes te khelen”, azaz „magyarosan táncolni”. Az idős cigány adatközlők szerint a cigányok irigyelték a magyarok csárdását, mert nekik nem volt ilyen, ezért „elcsalták” a figurák egy részét, de a cigányos lépések megmaradtak. Az idős cigány adatközlők szerint a párok csak egymás vállát foghatták a csárdás közben, hiszen a „romanyi patyiv”, a cigány tisztesség, tiszteletadás miatt fontos volt, hogy ne adjanak okot féltékenységre vagy tiszteletlenségre. A csárdás ugyanúgy két részre tagolódik, mint a magyaroknál, lassúra és frissre. A lassú „csendes” részben jellemző motívum a kétlépés és annak változatai, a táncosok a fenthangsúlyos páros forgással, s a kezek elöl magasban való megfogásával térnek át a frissre. A friss rész fő motívumai a kopogós, oldalt légbokázó, elöl-hátul keresztező lépések, hátul keresztező cifra, sarkas cifra, helybenlépő cifra, kisharang és a „birizgáló”. A férfiak ezeket csapásokkal egészítik ki.

Váci zsinagóga (Pest megyei Értéktár)

„Szentélyemet féljétek!” – ez a Mózes harmadik könyvéből származó idézet fogadja márványabláca alá vésva a neológ közösség számára épült váci zsinagóga bejáratánál az érkezőt. E jeruzsálemi típusú szentélybe 1864 óta érkeznek hívők és látogatók, hiszen ekkor készült el *Cacciari* Alajos (Alois Caccaiari) olasz származású helyi építőmester tervei alapján, romantikus stílusban.

A német megszállás időszakában az épület a váci gettó központja volt. A háború pusztításait épségben átvészelve, ám azt követően – tanácsai tulajdonban – egyre elhanyagoltabbá vált. Miután a Váci zsidó Hitközség az 1990-es évek elején megvásárolta, 2008-ban felújították az épületet. A főhomlokzat hármasság tagolású, középen találjuk a férfiak, s közvetlenül a sarkokat követően jobbról és balról a nők bejáratát. A férfiak bejáratát a mellékhajók végeit jelző és a lépcsőházakat megvilágító kétszintes ablakok övezik.

A felújítás után a zsinagógában időszakos istentiszteleteket és rendszeresen kiállításokat, előadásokat tartanak.

(h)

